Archive of SID.ir

Turkey's Economic Diplomacy in Central Asia Region during the AKP Government (2002-2020)

Rahmat Hajimineh, Assistant Professor in International Relations, Department of Communication and Social Science, East Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
Maryam Nouri, Master of Regional Studies, ECO College of Insurance, Allameh Tabatabai, University, Tehran, Iran

Received: 01/02/2022 Acceptance: 23/04/2022

Abstract

There is great importance to use economic diplomacy in foreign policy; especially in those countries, in addition to having a great potential economic, have other commonalities such as cultural and historical commonalities. The field of international relations is heavily influenced by cultural and identity factors. Therefore, gaining reputation and influence in a country or the region are among the important goals of states in diplomacy, which is commensurate with their position, each country's cultural opportunities, and capacities are pursued in a variety of ways and mechanisms.

Turkey has good potential for cooperation with the Central Asian Republics in the economic field due to its cultural history with the countries and having a high level of economic development in the region. One of the Principles of Turkey's foreign policy during the AK Party era (2002-2020) is having close relations with the Central Asian countries. For Turkey, it is important to strengthen economic diplomacy with countries in the region because of having a shared culture with them.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

The main question is "How is the economic diplomacy of Turkey during the AKP era in the Central Asia region?" and the sub-question is "What are the factors of economic diplomacy of Turkey in the Central Asia region during the AKP era?"

Six indicators of economic diplomacy that are part of the foreign policy of the developmental government are presented as trade growth based on export development strategy, attracting foreign investment and foreign contracting policy, free and preferential trade agreements, harmonious relations with all, positive interaction with international economic institutions and creating a positive image which are briefly explained below:

Increasing foreign trade: There is a positive correlation between an efficient foreign policy, a strong economy, and a strong foreign trade. Some, such as Gershon Feder, argue that the impact of exports on GDP is not limited to GDP growth

Attract foreign investment and expand contracting: Overseas investment and export of foreign engineering and contracting technical services, in addition to laying the groundwork for the soft power of the exporting country, will also lead to long-term interdependence and the creation of national wealth. Newly industrialized countries not only attract foreign investment but also strengthen a country's foreign trade by transferring capital abroad and contracting abroad. This leads to the creation of new markets and the exercise of soft power in the target countries.

Free and preferential trade agreements: Agreements between countries that are not necessarily in a geographical area and include actions taken by governments to facilitate trade through free trade agreements or customs unions. Efforts to achieve systematic conditions for the national development strategy are made through bargaining and international trade negotiations

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

through free and preferential trade agreements.

Harmonious relationship with everyone: The foreign policy of a country like a businessman can communicate with all potential customers and the strategy of a successful actor is to attract more capital apart from personal interest. This strategy seeks positive interaction with all potential markets and related governments.

Positive interaction with international economic institutions: A government must use the resources and guidelines of international business and financial institutions in line with its business and economic vision. Apart from decision-making independence and political power, constructive interaction with these institutions is very effective.

Positive image: The classification of countries into two categories, positive and negative, is examined under the heading of image or mentality in international relations. Each image contains cognitive information from another country in these areas: culture, capability (military, economic), security, democracy, and so on. Depending on the type of image presented by the actors, they and others interact with it. These images are usually formed in the minds of individuals and leaders for a long time, and in the face of situations, people use only pre-made images and words to make decisions. This index does not fall into the category of formal economic diplomacy, but indirectly has a positive effect on target markets and practically plays the role of informal economic diplomacy.

The hypothesis to answer the two questions is: “Turkey’s economic diplomacy in Central Asia during the AKP era has worked efficiently and effectively. The Economic Diplomacy of Turkey in the region during the AKP era can be explained through 6 factors of economic diplomacy in the Foreign Policy of the

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Developmentalist Government, which are: trade growth based on export development strategy, foreign investment attraction and foreign contracting policy, free and preferential trade agreements, harmonious relationship with all, Positive Interaction with International Economic Institutions and creating a positive image. Turkey's economic diplomacy in the Central Asian region has been pursued seriously in the region and has used its cultural and economic potential at a good level in the region during the AK Party.

This article, analyzed the level of this relationship is analyzed by analyzing the data on Turkey's economic diplomacy in the Central Asia region, especially with the focus on the 6 factors. Methodology Type in this thesis is Descriptive-Analytical and the data Gathering Methods are Library methods and Internet Resources. This thesis is based on an explanatory research methodology. The Methods of Data Analysis are Quantitative-Qualitative.

Keywords: Central Asia, AKP, Economic Diplomacy, Turkey, Justice, and development

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

دیپلماسی اقتصادی ترکیه در آسیای مرکزی در دوران حزب عدالت و توسعه در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۰

مقالهٔ پژوهشی

رحمت حاجی‌مینه، استادیار روابط بین الملل، گروه ارتباطات و علوم اجتماعی، واحد تهران شرق، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
مریم نوری[1]، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مطالعات منطقه‌ای، دانشکده بیمه اکو، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۱۲ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۲/۰۳
صص: ۱۷۶-۱۴۸

چکیده

توسعهٔ اقتصادی به‌شدت تحت تأثیر عوامل فرهنگی و هویتی است؛ بنابراین به‌دست‌آورن شهرت و نفوذ در یک کشور یا منطقه از هدف‌های مهم دولت‌ها در دیپلماسی اقتصادی است که متناسب با موقعیت، فرصت‌ها و ظرفیت‌های فرهنگی هر کشور از راه‌ها و سازوکارهای گوناگون دنبال می‌شود. ترکیه به‌دلیل پیشینهٔ فرهنگی با کشورها و برخورداری از سطح بالای توسعهٔ اقتصادی در منطقه، ظرفیت مناسبی برای همکاری با جمهوری‌های آسیای مرکزی در زمینهٔ اقتصادی دارد. یکی از اصول سیاست خارجی ترکیه در دورهٔ حزب عدالت و توسعه داشتن روابط نزدیک با کشورهای آسیای مرکزی است. برای ترکیه تقویت دیپلماسی اقتصادی با کشورهای این منطقه به‌دلیل داشتن فرهنگ مشترک با آن‌ها اهمیت فراوانی دارد. در این پژوهش به‌دنبال پاسخ این پرسش هستیم که مهم‌ترین متغیرها یا شاخص‌ها در روابط اقتصادی ترکیه با منطقهٔ آسیای مرکزی کدامند؟

1. maryam.nouri.eco@atu.com

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

در پاسخ، این فرضیه مطرح می‌شود که دیپلماسی اقتصادی ترکیه در منطقه در دورهٔ حزب عدالت و توسعه را می‌توان با شش شاخص دیپلماسی اقتصادی در سیاست خارجی دولت توسعه‌گرا تبیین کرد که عبارت‌اند از: ۱. رشد تجارت بر اساس راهبرد توسعهٔ صادرات؛ ۲. جذب سرمایه‌گذاری و سیاست پیمانکاری خارجی؛ ۳. موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد و ترجیحی؛ ۴. ارتباط هماهنگ با حداکثری؛ ۵. تعامل مثبت با نهادهای اقتصادی بین‌المللی؛ ۶. ایجاد تصویر مثبت. در این مقاله، سطح این رابطه را با چارچوب مفهومی دیپلماسی اقتصادی با تمرکز بر این ۶ عامل تحلیل می‌کنیم. روش پژوهش کیفی و روش گردآوری داده‌ها اسنادی، کتابخانه‌ای و اینترنتی است.

کلیدواژه‌ها: آسیای مرکزی، ترکیه، حزب عدالت و توسعه، دیپلماسی اقتصادی.

۱. مقدمه

فروپاشی اتحاد شوروی و قبول استقلال جمهوری‌های آن مرزهای تاریخی شوروی را با همسایگان جنوبی و شرقی ناپدید ساخت. همچنین منطقه حائل و وسوسه‌انگیزی برای رقابت و نفوذ قدرت‌های منطقه‌ای و برون‌منطقه‌ای به وجود آورد. در میان مدعیان نفوذ در منطقه، ترکیه به‌دلیل اشتراک زبانی و تا حدودی تاریخی با بخشی از ساکنان جمهوری‌های نواستقلال از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در همین حال، رسیدن به اهداف سیاسی، امنیتی و اقتصادی همواره از مهم‌ترین اهداف کشورها در تدوین و کاربست سیاست خارجی‌شان بوده است. معمولاً دیپلماسی مهم‌ترین ابزار سیاست خارجی به‌شمار می‌آید و برای رسیدن به این اهداف، کشورها بیشتر و به‌طور سنتی نوعی دیپلماسی مبتنی بر رویکردها و ابزارهای سیاسی، نظامی و اقتصادی در پیش می‌گیرند. اما در سال‌های اخیر رویکردهای جدیدی در دیپلماسی مطرح شده است که توجه افزون‌تر و تأکید بیشتر بر راهکارهای فرهنگی را به مسئولان و طراحان سیاست خارجی توصیه می‌کند. در رویکردهای جدید مجموعه‌ای از ارتباطات در زمینه‌های مختلف از اقتصاد تا تکنولوژی و سیاست و اخلاق و اجتماع و گردشگری و صنایع غذایی و ده‌ها زمینهٔ دیگر عرصهٔ ایجاد ارتباط و تعقیب اهداف به شمار می‌آید. تدابیر دربارهٔ این حوزهٔ عمومی زیرمجموعهٔ دیپلماسی عمومی در دنیای امروز در دستور کارند.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

به‌نظر می‌رسد در بسیاری از این زمینه‌ها ظرفیت‌های فرهنگی، ضریب تأثیر بیشتری از خود نشان می‌دهد. از این‌رو سبب می‌شود تا دیپلماسی فرهنگی در این میان بیش از دیگران در نظر آید. بنابراین استفاده از ظرفیت‌های تاریخی، هویتی، فرهنگی و زبانی و تلاش برای اقناع ملت‌ها با اصول دیپلماسی نوین در کنار دیپلماسی سنتی در رأس برنامهٔ کشورها قرار گرفته است تا بتوانند با کمترین هزینه اهداف خود را محقق کنند. ابزارهای اصلی این نوع دیپلماسی، آموزش زبان، مبادلات آموزشی، گسترش مبادلات فرهنگی‌هنری، توسعهٔ همکاری‌های علمی‌آموزشی، تعامل نخبگان جوامع، گسترش رسانه‌های فرامرزی و دیگر تماس‌های مستقیم فرهنگی هستند. نقش‌آفرینی اقتصادی در سیاست خارجی ترکیه از سال ۲۰۰۲، با معماری داود اوغلو، برمبنای برقراری توازن میان شرق و غرب به‌جای نگاه غرب‌گرایانه استوار شده است. داود اوغلو عنصر انسانی را راهبردی‌ترین قدرت ترکیه معرفی می‌کند. او توسعهٔ راهبردی ترکیه را در گرو رابطهٔ ارگانیک میان دولت عمیق با ملت عمیق می‌داند که توان شکل‌گیری قدرت غیرفیزیکی را دارد (Davudoglu, 2012: 51-52). در چارچوب فکری داود اوغلو ترکیه با اتکا بر عناصر تاریخی و نوظهور به‌دنبال به‌دست‌آوردن نفوذ اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است.

نزدیکی فرهنگی و نزدیکی جغرافیایی آسیای مرکزی به ایران و تأثیر سیاست‌های ترکیه در این منطقه بر جمهوری اسلامی ایران، اهمیت پرداختن به موضوع این مقاله را بیش از پیش نمایان می‌کند. شناخت‌نداشتن و واکاوی دقیق سیاست فرهنگی ترکیه در آسیای مرکزی، می‌تواند منجر به چالش‌هایی برای سیاست خارجی ایران در این منطقه شود. پژوهش‌هایی که تاکنون انجام شده‌اند و در بخش پیشینه بیان می‌کنیم، جزئیات مربوط به فاکتورهای دیپلماسی اقتصادی ترکیه در آسیای مرکزی را شناسایی و بررسی نکردند و فقط به برخی عوامل کلی اشاره کرده‌اند. مجموعه‌ای از آثار بیشتر بر سیاست خارجی ترکیه در آسیای مرکزی در دورهٔ حزب عدالت و توسعه متمرکز است و دسته‌ای دیگر نیز دیپلماسی اقتصادی ترکیه در حزب عدالت و توسعه را به‌طور کلی و نه به‌طور خاص و تخصصی در رابطه با آسیای مرکزی ارزیابی کرده‌اند. در این مقاله می‌کوشیم این عوامل را به شکل دقیق‌تری شناسایی و تحلیل کنیم تا دید بهتری از شرایط داشته باشیم.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۲. پیشینهٔ پژوهش

آثار موجود در حوزهٔ موضوع این مقاله را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد:

الف) مجموعه‌ای از آثار که بیشتر به سیاست خارجی ترکیه در آسیای مرکزی در دورهٔ حزب عدالت و توسعه می‌پردازند و بیشتر آثار موجود در این زمینه منتشر شده‌اند: هاکان فیدان (۲۰۰۲) دیپلمات ترکیه و رئیس سازمان اطلاعات ملی این کشور در مقالهٔ «سیاست خارجی ترکیه در قبال آسیای مرکزی» پیشینهٔ سیاست خارجی ترکیه از پایان جنگ سرد تا دورهٔ جدید ایجاد اعتماد به نفس در سیاست منطقه‌ای توسط نخبگان سیاسی جدید را بیان می‌کند. نخبگان سیاسی که در سال ۲۰۰۲ به قدرت رسیدند. روند تحول همهٔ مناطقی را که ترکیه به آن تعلق دارد درگیر می‌کند. همچنین مقالهٔ لورا باتالا آدام[1] (۲۰۱۲) با عنوان «سیاست خارجی ترکیه در دورهٔ عدالت و توسعه: آیا تغییری در محور رخ داده است؟» که مجلهٔ ترکیش پالیسی کوارترلی منتشر کرد. مجله‌ای که مستقر در استانبول است و هدف آن ترویج تفکر اصیل و بحث‌های سیاسی سازنده در مورد ترکیه و زمینهٔ جهانی گسترده‌تر است.

ب) کار بر روی دیپلماسی اقتصادی ترکیه در حزب عدالت و توسعه، اما در کشورهای مختلف، نه به‌ویژه در آسیای مرکزی. مانند مقالهٔ شاهین والی (۲۰۱۰) با عنوان «دیپلماسی اقتصادی و مالی ترکیه» که ترکیش پالیسی کوارتر منتشر کرد. او در مورد سیاست خارجی امروز ترکیه توضیح می‌دهد که تنها از این نظر جدید است که کارآفرینی دیپلماتیک نخبگان تجاری جدید خود را بسیج می‌کند، به‌قطع بیشتر به پیشرفت اقتصادی علاقه‌مند هستند تا جایگاه ترکیه در بازی بزرگ ملت‌ها.

مهمت اوگوتچو و ریموند سانر (۲۰۰۸) در مقالهٔ «تنظیم دقیق دیپلماسی اقتصادی ترکیه» با آوردن چند نمونه در مورد دیپلماسی اقتصادی ترکیه نوشته است. او اقتصاد را در حال حاضر جزو اصلی دیپلماسی معاصر می‌داند. «دیپلماسی یکپارچه» در یک کلام یعنی اقتصاد در دیپلماسی نفوذ می‌کند. در ستاد، سیاست و اقتصاد در کارهای دوجانبه و چندجانبه درهم‌تنیده شده‌اند. در سفارت، هر مقام دیپلماتیک، صرف نظر از حوزهٔ کاری، باید چشم‌انداز اقتصادی را در شغل خود بیابد، همان‌طور که به بعد سیاسی نیز توجه دارد. مجلات، روزنامه‌ها، کتاب‌ها و مقالات در سراسر جهان موضوعات بسیاری را در مورد سیاست خارجی و دیپلماسی ترکیه در منطقه پوشش می‌دهند.

1. Laura Batalla Adam

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۳. مبانی مفهومی

۳-۱. مفهوم دیپلماسی اقتصادی

روابـط اقتصـادی بین‌المللـی از میانـهٔ دهـهٔ ۱۹۵۰ به‌تدریـج اهمیـت بیشـتری در روابـط بین‌الملـل پیـدا کـرد. در دنیـای امـروز، اقتصـاد بـه بخشـی ضـروری از سیاسـت بین‌الملـل تبدیـل شـده اسـت. بـه بیـان دیگـر، اقتصادهـای بـزرگ جهـان کـه چشـم‌انداز اقتصـاد سیاسـی بین‌المللـی را هدایـت می‌کننـد، دیپلماسـی خـود را بـا تمرکـز بـر منافـع اقتصـادی، تجـاری و بخـش خصوصـی خـود پیـش می‌برنـد (Imbert, 2017). دیپلماسـی اقتصـادی پدیـدهٔ جدیـدی نیسـت؛ ریشـه‌های آن بـه دوران باسـتان بازمی‌گـردد، زیـرا فعالیت‌هـای مرتبـط بـا دیپلماسـی اقتصـادی ماننـد تحریم‌هـای تجـاری در جنگ‌هـای پلوپونـزی بیـن سـال‌های ۴۳۱ و ۴۰۴ قبـل از میـلاد وجـود داشـت(Thucydides, 2009).

همان‌طـور کـه ایمبـرت بررسـی کـرده اسـت، مفهـوم دیپلماسـی اقتصـادی بـه آرامـی پـس از جنـگ جهانـی دوم در نتیجـهٔ ایـن واقعیـت ظهـور کـرد کـه اقتصـاد بـه عنصـر اساسـی نفـوذ سیاسـی در روابـط بیـن الملـل تبدیـل شـده اسـت (Imbert, 2017)؛ بنابراین دیپلماسـی اقتصـادی پدیـده‌ای کامـلاً جدیـد و معاصـر نیسـت، بلکـه از زمـان باسـتان، تأمین منافـع اقتصـادی در کنـار دیپلماسـی نظامـی یـا امنیتـی همـواره یکـی از وظایـف اصلـی دیپلماسـی بـوده اسـت. همچنیـن براسـاس تعریـف بریـج و جیمـز،[1] دیپلماسـی اقتصـادی شـکلی از دیپلماسـی اسـت کـه بـه مسـائل سیاسـت اقتصـادی مربـوط می‌شـود و ابزارهـای اقتصـادی را بـرای دسـتیابی بـه یـک هـدف سیاسـت خارجـی خـاص بـه‌کار می‌گیـرد (Van Bergeijk, 2009). اوکانـو هیجمـان نیـز بـا تعبیـر رابـرت گیلپیـن اسـتدلال می‌کنـد کـه ماهیـت دیپلماسـی اقتصـادی، به‌کارگیـری و هدایـت روابـط تجـاری و سیاسـی اسـت. از ایـن‌رو، درک او از دیپلماسـی اقتصـادی مبتنـی بـر افزایـش رفـاه ملـی و ثبـات سیاسـی در یـک کشـور خـاص اسـت. در مقابـل، ون برگیـک[2] دیپلماسـی اقتصـادی را فعالیت‌هایـی دربـارهٔ روش‌هـا و فرایندهـای تصمیم‌گیـری بین‌المللـی دربـارهٔ اقدامـات اقتصـادی فرامـرزی کـه دولت‌هـا و بازیگـران غیردولتـی انجـام می‌دهنـد ماننـد صـادرات، واردات، سـرمایه‌گذاری، وام‌دهـی، کمـک و مهاجـرت تعریـف می‌کنـد (Van Van Bergeijk, 2009).

1. Bridge and James
2. Van Berking

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۳-۲. تعریف شاخص‌های دیپلماسی اقتصادی

در این بخش، شش شاخص دیپلماسی اقتصادی را بیان می‌کنیم که از سیاست خارجی دولت توسعه‌گرا هستند. در بخش بعدی این شاخص‌ها را در دولت عدالت و توسعهٔ ترکیه بررسی می‌کنیم. این شش شاخص این‌ها هستند: رشد تجارت بر اساس راهبرد توسعهٔ صادرات، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و سیاست پیمانکاری خارجی، موافقت‌نامه‌های تجارت آزاد و ترجیحی، ارتباط هماهنگ با همه، تعامل مثبت با نهادهای اقتصادی بین‌المللی و ایجاد تصویر مثبت.

الف) رشد تجارت خارجی

تجارت خارجی یا تجارت بین‌المللی، شامل همهٔ فعالیت‌های بازرگانی مانند انتقال کالا، خدمات، منابع و تکنولوژی می‌شود. بین سیاست خارجی کارآمد، اقتصاد قدرتمند و تجارت خارجی قدرتمند همبستگی مثبت وجود دارد. برخی مانند گرشن فدر[1] اعتقاد دارند که تأثیر صادرات بر رشد اقتصادی فقط محدود به افزایش تولید ناخالص داخلی[2] نمی‌شود؛ زیرا مشارکت بیشتر رهبران دولتی و حکومتی در سیاست خارجی کشورهای‌شان و توجه ویژهٔ آن‌ها به تجارت و اقتصاد (مانند دونالد ترامپ) سبب شده است بسیاری از تحلیلگران، این رهبران را با فروشندگان مقایسه کنند

ب) جذب سرمایه‌گذاری خارجی و گسترش پیمانکاری

جذب سرمایه‌گذاری خارجی عبارت است از جذب و به‌کارگیری سرمایهٔ خارجی در فعالیت‌هایی که ریسک برگشت سرمایه و منافع آن به‌عهدهٔ سرمایه‌گذار باشد. سرمایه‌گذاری برون‌مرزی و صادرات خدمات فنی مهندسی و پیمانکاری خارجی، علاوه بر بسترسازی برای قدرت نرم کشور صادرکننده، به وابستگی متقابل بلندمدت و ایجاد ثروت ملی نیز منجر خواهد شد. کشورهای صنعتی جدید نه تنها جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌شوند، بلکه با انتقال سرمایه به خارج از کشور و انجام پیمانکاری خارجی، در نهایت تجارت خارجی یک کشور را تقویت می‌کنند. این امر منجر به ایجاد بازارهای جدید و کاربست قدرت نرم در کشورهای هدف می‌شود.

پ) قراردادهای تجارت آزاد و ترجیحی

تجارت آزاد و ترجیحی به توافق‌های بین کشورها گفته می‌شود که لزوماً در یک

1. Gershon Feder
2. gross domestic product

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

منطقـه جغرافیایـی نیسـتند و شـامل اقداماتـی اسـت کـه دولت‌هـا بـرای تسـهیل تجـارت به‌وسـیلۀ موافقت‌نامه‌هـای تجـارت آزاد یـا اتحادیه‌هـای گمرکـی انجـام می‌دهنـد. تـلاش بـرای دسـتیابی بـه شـرایط نظام‌منـد بـرای راهبـرد توسـعۀ ملـی بـا چانه‌زنـی و مذاکـرات تجـاری بین‌المللـی به‌وسـیلۀ موافقت‌نامه‌هـای تجـارت آزاد و ترجیحـی انجـام می‌شـود.

ت) رابطۀ هماهنگ حداکثری

سیاسـت خارجـی یـک کشـور ماننـد یـک تاجـر می‌توانـد بـا همـۀ مشـتریان بالقـوه ارتبـاط برقـرار کنـد و راهبـرد یـک بازیگـر موفـق جـذب سـرمایۀ بیشـتر جـدا از علاقۀ شـخصی اسـت. این راهبـرد به‌دنبـال تعامـل مثبـت بـا همـۀ بازارهـای بالقـوه و دولت‌هـای مرتبـط اسـت. بـرای نمونـه، چیـن مهم‌تریـن رقیـب یـا حتـی دشـمن سیاسـی ایـالات متحـده در جهـان اسـت. امـا پکـن در سـال ۲۰۱۷ حـدود ۶۳۶ میلیـارد دلار کالا بـا ایالات متحده مبادلـه کـرد (World Bank, 2017).

ث) تعامل مثبت با نهادهای اقتصادی بین‌المللی

یـک دولـت بایـد از منابـع و رهنمودهـای مؤسسـات تجـاری و مالـی بین‌المللـی در راسـتای چشـم‌انداز تجـاری و اقتصـادی خـود اسـتفاده کنـد. جـدای از اسـتقلال تصمیم‌گیـری و قـدرت سیاسـی، تعامـل سـازنده بـا ایـن نهادهـا بسـیار مؤثـر اسـت. نهادهایـی ماننـد بانـک جهانـی و صنـدوق بین‌المللـی پـول، هـم از نظـر مالـی و هـم از نظـر حرفـه‌ای، می‌تواننـد موتـور توسـعۀ یـک کشـور را بـه حرکـت درآورنـد. در ایـن زمینـه دولت‌هـا می‌کوشـند در راسـتای منافـع خـود بـر تصمیم‌هـای ایـن نهادهـا تأثیـر بگذارنـد و ایـن تـلاش جـز بـا تعامـل مسـتمر بـا ایـن نهادهـا محقـق نمی‌شـود.

ج) ایجاد تصویر مثبت

طبقه‌بنـدی کشـورها بـه دو دسـتۀ مثبـت و منفـی بـا عنـوان تصویـر یـا ذهنیـت در روابـط بین‌الملـل بررسـی می‌شـود. هـر تصویـر شـامل اطلاعـات شـناختی از یـک کشـور دیگـر در زمینه‌هایـی ماننـد فرهنـگ، توانایـی (نظامـی، اقتصـادی)، امنیـت و دموکراسـی اسـت. بسـته به نـوع تصویـری کـه بازیگـران ارائـه می‌دهنـد، دیگـر بازیگـران بین‌المللـی بـا آن تعامـل دارنـد. ایـن تصاویـر معمـولاً در مـدت زمـان طولانـی در ذهـن افـراد و رهبـران شـکل می‌گیـرد و افـراد در مواجهـه بـا موقعیت‌هـا فقـط از تصاویـر و واژگان از پیش‌سـاخته شـده بـرای تصمیم‌گیـری اسـتفاده می‌کننـد. ایـن شـاخص در ردۀ دیپلماسـی اقتصـادی رسـمی قـرار نمی‌گیـرد، امـا به‌طـور غیرمسـتقیم بـر بازارهـای هـدف اثـر مثبـت دارد و در عمـل نقـش دیپلماسـی اقتصـادی غیررسـمی را ایفـا می‌کنـد(Omidi & Ghalamkari, 2019: 305-306).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۴. اصول سیاست خارجی دولت عدالت و توسعه

در دوران جنگ سرد که ترکیه هم‌پیمان بلوک سرمایه‌داری بود، توسعهٔ اقتصادی بیشتر در دستورکارهایی قرار داشت که ریشه در مقتضیات نظام دوقطبی داشت. برعهده‌گرفتن نقش‌های بیشتر راهبردی در مقابل فشارهای بلوک سوسیالیستی سبب شکل‌گیری محدودیت‌ها و محذوراتی برای سیاست خارجی و در طول آن سیاست‌های اقتصادی ترکیه شد (Altunisik & Tur, 2005). برای چندین دهه، دروازه‌های اقتصادی بلوک متصل به اتحاد شوروی برای ترکیه تا حد زیادی براساس صف‌کشی‌های ناشی از فضای متخاصم دوقطبی تعریف می‌شد. بر این اساس، ترکیه فرصت‌های اقتصادی بسیاری در آسیای مرکزی و قفقاز را از دست داد.

از دههٔ ۱۹۸۰ دولت ترکیه اصلاحاتی را برای انجام تغییرات در سیاست خود از جایگزینی واردات به راهبرد رشد رسیدن به صادرات آغاز کرد و حساب‌های سرمایهٔ خود را در سال ۱۹۸۹ آزاد کرد و گامی مهم برای ادغام اقتصاد خود با سیستم اقتصادی جهانی برداشت؛ اما تحقق آزادسازی مالی، مشکلات اصلی اقتصاد ترکیه را آن‌گونه که انتظار می‌رفت، حل نکرد (Alici, 2003: 2-10). فضای سیاسی ترکیه در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ بیش از هر چیز درگیر تعارض‌های هویتی بین سکولارها، ملی‌گراها و اسلام‌گراها بود. در نتیجهٔ فعالیت و نفوذ گستردهٔ اسلام‌گرایان، حزب عدالت و توسعه توانست با کسب بیش از ۴۹ درصد از آرا در سال ۲۰۰۲ به قدرت برسد (Onis, 2012:137). این حزب بیشتر، سیاست‌های اقتصادی چندبعدی و چندجانبه را در دستور کار سیاست خارجی قرار داد و توانست وضعیت اقتصادی ترکیه را در دوران حاکمیت خود متحول کند.

با رشد دارایی‌های دولت در دورهٔ حاکمیت حزب عدالت و توسعه، ترکیه توانست تأسیاست خارجی فعالانه را با سرمایه‌گذاری در بازسازی اقتصادی، اجتماعی و نظامی مناطق مجاور با توسعه و کمک نظامی دنبال کند (Kardas 2010: 120). این حزب بلافاصله برنامه‌ای را اجرایی کرد که به «نولیبرالیسم پس از اجماع واشینگتن» معروف است (Bank & Karadag, 2012). یکی از مهم‌ترین کارهایی که این حزب با نظریه‌پرداز خود احمد داود اوغلو انجام داد، تعریف سند چشم‌انداز تا سال ۲۰۰۳ و تلاش برای قرارگرفتن ترکیه در ردهٔ ۱۰ اقتصاد برتر جهان بود. حزب حاکم همچنین هویت ترکیه را مجموعه‌ای هم‌ساز با هویت‌های غربی، شرقی، شمال و جنوب تعریف جدید کرده است. به‌طور

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

کلی اصول سیاست خارجی ترکیه را به‌ویژه در دو دهۀ اخیر می‌توان سیاستی چندبعدی و متوازن، با اولویت منافع اقتصادی و فعال‌شدن دیپلماسی اقتصادی به‌ویژه در بخش انرژی و انتقال خطوط لوله از خاک ترکیه و برخوردار از قدرت نرم و دیپلماسی فرهنگی دانست (Falahatpishe & Assadi, 2016: 44-45). مهم‌ترین کنش‌های رفتاری حزب عدالت و توسعه در عرصۀ سیاست خارجی در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲: الگوهای حاکم بر سیاست خارجی حزب عدالت و توسعه در مناطق مختلف

کشورها و مناطق	الگوی حاکم بر سیاست خارجی
خاورمیانه	سیاست همکاری اقتصادی در کنار همکاری و تنش سیاسی
اتحادیۀ اروپا	نگاه راهبردی بر مبنای صلح متقابل
ایالات متحده	روابط بر پایۀ درک مشترک و تحت تأثیر شرایط نوین
آسیای مرکزی	حضور حداکثری بر پایۀ همبستگی فرهنگی
روسیه	دیالکتیک همکاری و رقابت

Source: Omidi & Ghalamkari, 2019: 3

بنابر سند چشم‌انداز راهبردی ترکیه تا سال ۲۰۲۳ قرار است، ترکیه از رتبۀ هفدهم اقتصاد جهان در سال ۲۰۱۳ به ۱۰ اقتصاد برتر جهان با تولید ناخالص حدود ۲ تریلیون دلار در سال ۲۰۲۳ برسد و تولید سرانۀ آن به ۲۵ هزار دلار، حجم صادرات آن به ۵۰۰ میلیارد دلار و حجم تجارت خارجی آن به ۱۰۰۰ میلیارد دلار برسد که در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳: اهداف اصلی اقتصادی سند چشم‌انداز ترکیه در مقایسه با وضعیت سال‌های گذشته

سال	۱۹۹۰	۲۰۰۲	۲۰۱۶	۲۰۲۳
تولید ناخالص داخلی (میلیارد دلار)	۱۵۰/٦	۲۳۸/٤	۸۳٦/۷	۲۰۰۰
درآمد سرانه (دلار)	۲۳۲۵	۲۹٤۰	۹۰٦٤	۲۵۰۰۰
صادرات کالا (میلیارد دلار)	۱۲/۹	۳٦	۱٤۲/۵	۵۰۰
حجم تجارت خارجی (میلیارد دلار)	٤۵	۱۱۳	٤۰۳	۱۰۰۰

Source: World Bank, 2017

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

این راهبرد به وضوح نشان می‌دهد که استفاده از خطوط اقدام شش‌گانه در سیاست خارجی و دیپلماسی اقتصادی توسط دولت‌مردان حزب عدالت و توسعه، موجب بهترشدن شاخص‌های عمدهٔ اقتصادی در ترکیه به‌ویژه تولید ناخالص ملی شده است. داود اوغلو در رهیافت عمق راهبردی استدلال می‌کند «ترکیه به‌دلیل موقعیت جغرافیایی و تاریخی ویژه، دارای عمق راهبردی است». به همین دلیل باید در ردیف کشورهای منحصربه‌فرد قرار گیرد و به‌عنوان قدرتی مرکزی، نقش رهبری مناطق پیرامونی خود را بر عهده داشته باشد و اهمیت راهبردی جهانی برای خود کسب کند. اینجاست که پای رهیافت دوم، یعنی «رهیافت به صفررساندن مشکلات با همسایگان» به میان کشیده می‌شود؛ بنابر این رهیافت، ترکیه برای اینکه بتواند به رهبر منطقه‌ای تبدیل شود و اهمیت راهبردی بین‌المللی بیابد، باید با همسایگان خود روابط دوستانه برقرار کند و مشکلات و اختلاف‌های دوطرفه را از میان بردارد (Reynolds, .2012:11) تنش صفر با کشورهای همسایه مکمل اصل «صلح در وطن و صلح در جهان» در دورهٔ حکومت حزب عدالت و توسعه، تبیین و تدوین شده بود.

البته بحث تنش صفر با همسایگان، به نظریهٔ داود اغلو باز می‌گردد و به این معنی است که سیاست خارجی ترکیه در دورهٔ حزب عدالت و توسعه را این‌گونه به سه مرحله تقسیم کنیم: از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۷ دورهٔ سامان اقتصادی و سیاسی درون ترکیه بود و سیاست خارجی هم بر این مبنا شکل گرفت. از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۰ سیاست به‌صفررساندن مشکلات با همسایگان دنبال شد، ولی از سال ۲۰۱۰ به بعد (یعنی پس از پیروزی در رفراندوم قانون اساسی) ترک‌ها تداوم سیاست دورهٔ دوم را به مدت طولانی کافی ندانستند و در مرحلهٔ سوم، ورود به منازعات منطقه‌ای و تلاش برای مدیریت آن را در کانون توجه سیاست خارجی خود قرار دادند (Akbari Karim Abadi, 2014: 64). از نظر برخی از بازیگران، تأثیر اقتصاد در کاهش منازعات و تقویت روابط دوستانه در ترکیه بسیار اهمیت دارد. همانند تورگوت اوزال، اردوغان نیز معتقد است فرصت‌های جهانی‌شدن و آزادسازی اقتصادی برای ترکیه اهمیت دارد و سبب شکل‌گیری سرمایهٔ سبز (ببرهای آناتولی یا همان سرمایهٔ اسلامی) در شهرهایی مانند قونیه و قیصریه و قدرت‌یابی اسلام‌گرایان می‌شود(Ghahremanpour, 2009: 148).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۵. روابط اقتصادی ترکیه و کشورهای آسیای مرکزی

در پی تحولات دو دهۀ گذشته، نیروهای اقتصادی فعالی پدیدار شدند که نتیجۀ تلاش سال‌ها زحمت سیاست‌مداران است. در سال‌های شکوفایی اقتصادی ترکیه، اروپا و آمریکا از این کشور در جایگاه نماد و الگوی توسعه برای دولت‌های آسیای مرکزی یاد می‌کردند. در همین زمینه ترکیه در اولین اقدام شروع به گسترش روابط اقتصادی خود با این کشورها کرد و زمینۀ سرمایه‌گذاری خارجی را با اختصاص اعتبارهای پولی و مالی به این کشورها فراهم کرد. مجموع ارزش اعتبارات اختصاص داده‌شده در سال‌های اولیۀ فروپاشی به بیش از ۱،۵ میلیارد دلار رسیده بود. در حالی که بر اساس گزارش اوای‌سی، در سال ۲۰۱۹ مجموع تجارت (واردات و صادرات) با قزاقستان ۲،۳۵ میلیارد دلار، ۱،۴۹ میلیارد دلار با ازبکستان، ۱،۴ میلیارد دلار با ترکمنستان، ۳۵۱ میلیون دلار با تاجیکستان و ۴۴۲ میلیون دلار با قرقیزستان بوده است (Rahimi & Heydari, 2020).

در مجموع، ترکیه با توجه به اهمیت ژئواستراتژیك و ژئواکونومیك منطقه، با بسیج امکانات خود در بخش دولتی و غیردولتی سیاست‌های خود را در منطقه پیشبرد برد. در بخش دولتی با ایجاد «آژانس همکاری و توسعۀ ترکیه» در سال ۱۹۹۲، مسئولیت پیشبرد همکاری‌های اقتصادی را بر عهدۀ این آژانس گذاشت. اجرای طرح‌های عمرانی و سرمایه‌گذاری در زمینه‌های مختلف بخشی از وظایف آژانس است(Zaraat Peima & Kolaei, 2009: 58.) شرکت‌های ترک طرح‌های متعددی را در بخش‌هایی مانند حمل‌ونقل، ارتباطات، ساختمان، معدن، نفت‌وگاز به عهده گرفتند و دولت ترکیه به ایجاد مدرسه‌ها و دانشگاه‌های ترکی در آن‌ها اقدام کرد. اما بخش نفت‌وگاز منطقه اهمیت سیاسی و اقتصادی بیشتری نسبت به دیگر بخش‌ها دارد و مهم‌ترین بخش اقتصادی مورد توجه دولت ترکیه است. نقش ترکیه در منطقۀ آسیای مرکزی و قفقاز به‌طور کلی به سه دوره تقسیم می‌شود: نخست، فعالیت هدفمند در اوایل استقلال این جمهوری‌ها در قالب‌هایی مانند سیاسی، اقتصادی، فرهنگی تعریف‌شده به‌منظور نفوذ در منطقه؛ دوم، مشارکت در برخی از کنسرسیوم‌های نفتی در مرحلۀ اکتشاف و بهره‌برداری از منابع نفت‌وگاز در جمهوری‌های منطقه؛ سوم، حضور جدی در ایجاد و ساخت خطوط صادراتی انرژی نفت‌وگاز منطقه، به‌عنوان کشوری که می‌خواهد نقش اصلی را به لحاظ سرزمینی در انتقال و عبور خطوط نفت‌وگاز منطقه در میان‌مدت و

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

درازمدت عهده‌دار شود. البته واضح است ترکیه در هر سه مرحله از نظر تضاد عملی و رقابت با دو قدرت هم‌جوار منطقه یعنی ایران و روسیه در همهٔ مراحل، حمایت بی‌شائبهٔ غرب و آمریکا را با خود به همراه داشته است، شاید دلیل اصلی موفقیت آن نیز همین عامل مهم بوده است(Zarghani, Ahmadi and Mousavi, 2019: 81-80) .

به‌طور کلی هدف اصلی سیاست خارجی ترکیه، تأمین امنیت، ثبات و رفاه ترکیه در منطقه و ایجاد شرایط لازم برای گسترش همکاری‌ها و تأمین نیروی انسانی است. سیاست اصلی ترکیه نسبت به جمهوری‌های نواستقلال در چارچوب سیاست‌های غرب بر ایجاد اصلاحات سیاسی، اقتصادی، حفظ ثبات سیاسی و اقتصادی، کمک به روند دولت‌سازی و حمایت از حمل‌ونقل بی‌وقفهٔ منابع عظیم انرژی منطقه به بازارهای بین‌المللی و ارائهٔ مسیرهای جایگزین در صورت لزوم متمرکز بوده است. در مجموع، سیاست جدید ترکیه نسبت به منطقهٔ آسیای مرکزی چند ویژگی اصلی دارد:

۱. ایجاد توازن روابط خود در منطقه با دیگر قدرت‌های بزرگ؛ فدراسیون روسیه، جمهوری اسلامی ایران، چین، هند و پاکستان؛

۲. ارائهٔ الگوی حکومت غیرمذهبی به‌عنوان تنها نظام حکومتی مطلوب بر جانشینی نظام کمونیستی در منطقه؛

۳. ارائهٔ اندیشهٔ پان‌ترکیسم و تشکیل اتحاد بزرگ میان ۲۰۰ میلیون ترک‌زبان (از غرب چین و آسیای مرکزی تا انتهای شبه‌جزیرهٔ بالکان)؛

٤. ایفای نقش پل ارتباطی بین غرب و منطقه؛

٥. جلوگیری از گسترش بنیادگرایی اسلامی و تفکر انقلابی در منطقه؛

٦. ارائهٔ کمک‌های اقتصادی مالی و فنی برای نفوذ در کشورهای منطقه (Karimian and Karami, 2019: 142).

۶. تاریخچهٔ سیاست‌های اقتصادی ترکیه در جمهوری‌های آسیای مرکزی

۶-۱. ترکمنستان

روابط دیپلماتیک آنکارا و عشق‌آباد به‌دنبال استقلال ترکمنستان و به‌رسمیت شناخته‌شدن این کشور توسط ترکیه در ۲۹ فوریه ۱۹۹۲ برقرار شد. در حال حاضر ترکیه در بازرگانی خارجی ترکمنستان پس از روسیه و ایران جایگاه سوم را در تجارت خارجی به خود اختصاص داده است و میزان حجم تجاری ۲ کشور

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

در سال ۲۰۱۱در مقایسه با سال ۲۰۰۰ بیش از ۳برابر افزایش یافته است و هم اکنون در این کشور آسیای مرکزی با مشارکت شرکت‌های ترکیه‌ای بیش از ۸۰۰ طرح در حال اجرا است. تعداد زیادی از شرکت‌های تجاری، صنعتی و ساختمانی و آموزشی ترکیه در عرصه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی ترکمنستان حضوری فعال دارند و پیشتاز صنعت ساخت‌وساز در این کشور هستند. در سال ۲۰۱۰، ۵۹ پیمان بین شرکت‌های ترکیه‌ای و ترکمنستان امضا شد که ارزش آن‌ها بالغ بر ٤،۳ میلیارد دلار بود. مناسبات اقتصادی و تجاری بین عشق‌آباد و آنکارا را کمیسیون مشترک اقتصادی پیگیری می‌کند که از سال ۲۰۰۸ تأسیس شده است. بنابر سخنان قربان قلی‌بردی محمداف فقط در سال ۲۰۱۰ قراردادهایی به ارزش ٤،٥میلیارد دلار با شرکت‌های مختلف برای اجرای طرح و برنامه‌هایی در عرصه‌های مختلف ترکمنستان امضا شده است(Fars News Agency, 2012). حجم تجارت ترکیه و ترکمنستان در سال ۲۰۱۰ با افزایش نسبت به سال ۲۰۰۹ به ۱،٥ میلیارد دلار و در سال ۲۰۱۱ نیز به ۱،۹ میلیارد دلار رسید که ۱،٥ میلیارد دلار آن را صادرات ترکیه به ترکمنستان تشکیل می‌داد. این رقم در سال ۲۰۲۰ بالغ بر ۹ میلیارد دلار است (OEC, 2020).

۶-۲. ازبکستان

ترکیه اولین کشوری بود که ازبکستان را در سال ۱۹۹۱به رسمیت شناخت. در سال ۱۹۹۲سفارت ترکیه در ازبکستان و در سال ۱۹۹۳ سفارت ازبکستان در ترکیه افتتاح شد (Todays Zaman , 2011). در دیدار سال ۱۹۹٦ سلیمان دمیرل رئیس‌جمهور ترکیه از ازبکستان بین دو دولت موافقت‌نامهٔ دوستی امضا کردند. به این ترتیب در شش سال بیش از ۳۰ پروتکل و موافقت‌نامه در زمینه‌های اقتصادی، تجارت، تکنولوژیک، توریسم و بهداشت امضا شد. در سال ۲۰۰۸ برای نوسازی و مجهزکردن ماشین‌آلات کارخانهٔ نساجی بخارا تکس ازبکستان، شرکت تری اپلیک ترکیه حدود ۱٤۱ میلیون دلار سرمایه‌گذاری کرد که هدف آن افزایش سطح تولید کارخانه بود. زیرا پس از نوسازی تجهیزات این کارخانه، روزانه ۳۲هزار تن الیاف پنبه، ۲٦ هزار تن نخ پنبه‌ای، ۱۱۲ میلیون متر پارچهٔ خام و ٤ میلیون و ۵۰۰هزار متر پارچه پیراهنی تولید خواهد شد. علاوه بر صنایع نساجی و پوشاک، همکاری در صنایع اتومبیل‌سازی،

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

انتقال نفت‌وگاز، همکاری‌های مخابراتی از مهم‌ترین زمینه‌های همکاری دو کشور بوده است. این رقم در سال ۲۰۲۰ بالغ بر ۱،۲۴ میلیارد دلار است (OEC, 2020).

۶-۳. قزاقستان

ترکیه اولین کشوری بود که استقلال قزاقستان را به رسمیت شناخت. ترک‌ها تا سال ۲۰۱۹، در مجموع نزدیک به دو میلیارد دلار به‌ویژه در حوزه‌های نفت، ارتباطات از راه دور، هتلداری و بانکداری قزاقستان سرمایه‌گذاری کرده‌اند. از نظر تعداد شرکت‌های سرمایه‌گذار نیز ترکیه در رتبهٔ اول قرار دارد. در حال حاضر در قزاقستان بیش از ۵۰۰ طرح اجرایی با سرمایهٔ مشترک دوطرف اجرا می‌شود. همچنین تعداد شرکت‌هایی که با سرمایهٔ خالص ترک در قزاقستان حضور فعال دارند به ۲۰۰ می‌رسد. در مقابل بنابر آمارهای موجود سرمایه‌گذاری شرکت‌های قزاق نیز در سال‌های اخیر به‌ویژه در حوزه‌های نفت و توریسم ترکیه رشد چشمگیری داشته است و در حدود ۳۵۰ میلیون دلار تخمین زده می‌شود (Gholizadeh, 03/07/2012) ارزش مبادلات تجاری قزاقستان و ترکیه در سال ۲۰۱۱ ۳ میلیارد و ۳۰۰ میلیون دلار بود که در مقایسه با سال ۲۰۱۰، ۸۰ درصد افزایش داشت (IRAS, 2012) همچنین ترکیه و قزاقستان می‌خواهند میزان مبادلات تجاری خود را تا سال ۲۰۱۵ به ۱۰ میلیارد دلار برسانند. این رقم در سال ۲۰۲۰ بالغ بر ۲،۴ میلیارد دلار است (OEC, 2020).

۶-۴. قرقیزستان

قرقیزستان به‌دلیل مشکلات مالی اقتصادی به‌ویژه بعد از قربان بیک باقی‌اف به‌دنبال گسترش روابط خارجی و افزایش شریک تجاری خود بود که در این میان نقش ترکیه اهمیت زیادی دارد. ترکیه نیز با وقوع دومین انقلاب رنگی در آوریل ۲۰۱۰ در قرقیزستان و سقوط رئیس‌جمهور، قربان بیک باقی‌اف بلافاصله دولت جدید موقت این کشور را به رسمیت شناخت و ۳۰ میلیون دلار به‌عنوان کمک بی‌بازگشت به قرقیزستان داد و حدود ۵۱ میلیون دلار بدهکاری قرقیزستان را بخشید (Fars News, 12/05/2011). برای قرقیزستان نیز روابط با ترکیه اهمیت راهبردی دارد به‌شکلی که اتامبای‌اف در نخستین سفرش به ترکیه توافق‌نامه‌ای را برای تأسیس شورای عالی همکارهای دو کشور در زمینهٔ تسهیل در مقررات روادید و حذف بدهی ۵۱ میلیون دلاری

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

قرقیزستان امضا کرد. اقداماتی که به‌طور عمده برای ایجاد فضای مشتری اقتصادی و اعتمادسازی بین ترکیه و قرقیزستان انجام شد. به گزارش رسانه‌های خبری ترکیه، در سفر نخست اتامبای‌اف به ترکیه دولت این کشور حدود ۷۱ میلیون دلار در طرح‌های مختلف اقتصادی قرقیزستان سرمایه‌گذاری کرده است. تجارت ترکیه و قرقیزستان در سال ۲۰۲۰ بالغ بر ۳،۸۷ میلیارد دلار است (OEC, 2020).

مبادلهٔ تجاری قرقیزستان و ترکیه در سال ۲۰۲۰ بیش از ۱۵۰ میلیون دلار است و در آوریل سال گذشته زمان سفر اتمبای‌اف به آنکارا، اردوغان اعلام کرده بود که در پنج سال آینده مبادلهٔ تجاری ۲ کشور تا سقف ۱ میلیارد دلار افزایش خواهد یافت. بنابر اعلام سفارت ترکیه در بیشکک، در حال حاضر شرکت‌های مهندسی و عمرانی این کشور ۳۵ طرح با هزینهٔ ۵۳۱ میلیون دلار قرقیزستان را در حال اجرا دارند. نهادها و شرکت‌های ترکی و مشترک ترکی‌قرقیزی همچنین در زمینه‌هایی مانند تولید مواد غذایی، نوشابه، مصالح ساختمانی، منسوجات، پوشاک، فراورده‌های چرمی (صنعت چرم)، مبلمان، امور بانکی، خدمات رستوران‌داری و نانوایی فعال هستند (FarsNews, 12/01/2012).

۶-۵. تاجیکستان

ترکیه در جمهوری تاجیکستان نیز مانند دیگر جمهوری‌های آسیای مرکزی در ابعاد گوناگونی فعالیت می‌کند. از سال ۲۰۱۹ در تاجیکستان ۵۳ کارخانهٔ مشترک ترکی و تاجیکی فعال است و در آینده نیز بر تعداد آن‌ها افزوده خواهد شد. پس از سال ۲۰۰۳ به‌ویژه، روابط تجاری ترکیه و تاجیکستان گسترش چشمگیری داشت. به‌شکلی که حجم تجارت بین دو کشور از ۸۶ میلیون دلار در سال ۲۰۰۵ به ۱،۷۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ افزایش یافت (International Strategic Research Organization, 2019). ترکیه به تاجیکستان در ایجاد مناطق آزاد اقتصادی، ساخت‌وساز ایستگاه‌های برق‌آبی، سرمایه‌گذاری مشترک در بخش‌های وابسته به کشاورزی، زیرساخت‌های توسعه، گردشگری و موارد دیگر کمک می‌کند.

۷. ارتقای سرمایه‌گذاری

در آسیای مرکزی، در حقیقت هیچ‌گاه صنعتی‌سازی کامل صورت نگرفته و روند

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

تحـول جوامـع سـنتی اقـوام بومـی در منطقـه بـه پایـان نرسـیده اسـت. ترکیـه قبـل از هـر چیـز همـکاری اقتصـادی بـا کشـورهای آسـیای مرکـزی را برقـرار کـرد. آنـکارا به‌دنبـال تضمیـن محیـط تجـاری مطلـوب بـرای بازرگانـان ترکیـه در کشـورهای آسـیای مرکـزی اسـت. شـرکت‌های ترکیـه‌ای در منطقـه در حـال اجـرای طرح‌هایـی در زمینـهٔ ساخت‌وسـاز، ارتباطـات از راه دور و صنعـت نسـاجی هسـتند. سـرمایه‌گذاری ترکیـه فقـط در کشـور قزاقسـتان تقریبـاً حـدود ۲۰ میلیـارد دلار اسـت.

اردوغـان در بازدیـد از ازبکسـتان در سـال ۲۰۱۸ گفـت همیـن میـزان سـرمایه‌گذاری به‌ویـژه در بخـش انـرژی از سـوی ترکیـه وارد اقتصـاد ازبکسـتان خواهـد شـد. بـا ایـن حـال، اقتصـاد تنهـا حـوزهٔ غالـب در روابـط بیـن ترکیـه و آسـیای مرکـزی نیسـت. «شـورای تـرک» ابـزاری مهـم بـرای همـکاری بیـن آنـکارا و کشـورهای منطقـه اسـت. ایـن سـاختار در حـال افزایـش قـدرت و اقتـدار خـود در عرصـهٔ بین‌المللـی اسـت. در پاییـز گذشـته، ازبکسـتان ۳۳ میلیـون نفـری بـه عضویـت ایـن سـازمان درآمـد. در آینـدهٔ نزدیـک عضویـت ترکمنسـتان در ایـن سـازمان نیـز پیش‌بینـی می‌شـود. شـماری از کارشناسـان بـر ایـن باورنـد کـه در ابتـدا ترکیـه روی ایجـاد اتحادیـهٔ تـرک بـا کشـورهای آسـیای مرکـزی متمرکـز شـده بـود. سـپس آنـکارا فهمیـد کـه بـرای توسـعهٔ یکپارچگـی ترکـی از جملـه بـا مشـارکت کشـورهای ترک‌زبـان در آسـیای مرکـزی، کار نرم‌تـر و کندتـری نیـاز اسـت. در نتیجـه، آنـکارا از میانـهٔ دهـهٔ ۱۹۹۰ از ترکیبـی پیچیـده از تعامـل دوجانبـه، نهادهـای چندجانبـه، روابـط اقتصـادی و قـدرت نـرم در رابطـه بـا آسـیای مرکـزی اسـتفاده کـرد. گفتنـی اسـت کـه اتـکا بـه هویـت قوم‌شناسـی هرگـز از سیاسـت ترکیـه در قبـال آسـیای مرکـزی محـو نشـده اسـت. عـلاوه بـر ایـن، بایـد دانسـت کـه ترکیـه در سیاسـت خـود در آسـیای مرکـزی نمی‌توانـد از مواضـع قدرت‌هایـی چشم‌پوشـی کنـد کـه در ایـن منطقـه منافـع دیرینـه دارنـد.

همان‌طـور کـه پژوهشـگر مشـهور انگلیسـی ویلیـام دیـل گفتـه اسـت: «بـا فروپاشـی اتحاد شـوروی، آنـکارا امیدهـای زیـادی بـرای ایجـاد اتحـاد مشـترک تُرکـی داشـت. ایـن انتظارهـا بیشـتر مبتنـی بـر روابـط فرهنگـی و ایـن فـرض بـوده اسـت کـه احیـای دولـت روسـی بعیـد به‌نظـر می‌رسـد. بـا ایـن حـال، در زمـان پوتیـن، روسـیه دوبـاره بـه بازیگـری جهانـی تبدیـل شـد و بـر ایـن اسـاس تأثیـر گسـتردهٔ خـود را در آسـیای مرکـزی بازگردانـد. ویلیـام دیل به‌شـکل مسـتقیم می‌گویـد اساسـاً حضـور روسـیه کـه نیـروی غالـب در منطقـه از نظـر اقتصـادی، نظامـی و سیاسـی اسـت، مانـع گسـترش حضـور ترکیـه در آسـیای مرکـزی شـده اسـت. عـلاوه

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

بـر ایـن، چیـن نیـز در حـال تبدیل‌شـدن بـه یـک بازیگـر تأثیرگـذار در آسـیای مرکـزی اسـت. ضمـن اینکـه موفقیت‌هـای خاصـی در زمینـهٔ همکاری‌هـای نظامـی و فنـی کشـورهای آسـیای مرکـزی بـا ترکیـه وجـود دارد. بـه ایـن ترتیـب کـه ترکمنسـتان یکـی از بزرگ‌تریـن خریـداران سـلاح از ترکیـه اسـت. براسـاس آمـار مؤسسـهٔ پژوهش‌هـای بین‌المللـی صلـح اسـتکهلم، از مجمـوع کل سـلاح‌های وارداتـی بـه ترکمنسـتان، ۳۶ درصـد از ترکیـه و ۲۷ درصـد از چیـن و ۲۰ درصـد از روسـیه وارد می‌شـوند. همچنیـن در قزاقسـتان مؤسسـهٔ سـرمایه‌گذاری مشـترک قزاقسـتان و ترکیـه[1] وجـود دارد کـه محصـولات الکترونیکـی و الکترونـوری را بـرای سـاختارهای امنیتـی قزاقسـتان تولیـد می‌کنـد(Eghtesade Online, 2020).

۸. رشد تجارت مبتنی بر راهبرد توسعهٔ صادرات

ایـن راهبـرد توسـعهٔ اقتصـادی بیـش از هـر چیـز ناشـی از ایـن دو عامـل اساسـی اسـت: سیاسـت‌گذاری‌های داخلـی و نقـش کنشـگران اقتصـادی. سیاسـت خارجـی بیشـتر نقـش تسـهیل‌کنندهٔ آن را دارد. از دهـهٔ ۱۹۸۰ بـه ایـن سـو، بـه مـرور بازیگـران اقتصـادی متعـددی شـکل گرفتنـد و توانسـتند در دو دهـه جـای خـود را در اقتصـاد ترکیـه پیـدا کننـد. در سـال ۲۰۰۱ ترکیـه راهبـرد جایگزینـی واردات خـود را به‌نفـع یـک راهبـرد رشـد صادرات‌محـور رهـا کـرد کـه هـدف آن حفاظـت از صنایـع داخلـی در پشـت موانـع تعرفـهٔ بـالا بـود. در سـال ۱۹۹۶ توافق‌نامـهٔ «اتحادیـهٔ گمرکـی»،[2] بـا اتحادیـهٔ اروپـا امضـا شـد و شـبکه‌ای از توافق‌هـای تجـاری آزاد بـرای تحکیـم ایـن انتقـال را گسـترش داد. در نتیجـه، رشـد تجـارت منجـر بـه تبدیل‌شـدن ترکیـه بـه یـک اقتصـاد بـازار آزاد و گنجانـدن احتمالـی آن در گـروه بازارهـای درحـال ظهـور شـد. ایـن راهبـرد بـر اسـاس مفهـوم نظریـهٔ «کشـور تجـاری» بـود کـه نخسـتین بـار «ریچـارد روزکرانـس» معرفـی کـرد (Rosecrance, 1986: 28) .

از ایـن‌رو، از سـال ۲۰۰۳ هویـت جدیـد ترکیـه به‌عنـوان یـک کشـور تجـاری گرایـش و سـمت‌گیری داشـته اسـت کـه در پیونـد بـا توسـعهٔ اقتصـادی و ادغـام بـا اقتصـاد جهانـی تعریـف شـده اسـت. وزارت خارجـهٔ ترکیـه نیـز بـرای رشـد صـادرات، فعالیت‌هایـش را بـه دو بخـش تقسـیم کـرد: نخسـت، روابـط دوسـویهٔ تجـاری یـا «قـرارداد تعرفـهٔ ترجیحـی»[3] کـه ظـرف چنـد سـال اخیـر بـا بسـیاری از دولت‌هـا از جملـه ایـران فعـال شـده اسـت. ایـن روابـط بـا هدایـت

1. Aselsan Engineering LLP
2. Customs Union
3.. Preferential Tariffs

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

یکی از دفاتر یا نهادهای فرعی وزارت خارجه است و به‌ویژه مسئول برنامه‌ریزی روابط دوجانبه با یک منطقه، کشور یا بلوک است. دوم، معاونت امور اقتصادی وزارت خارجه که به برنامه‌های گسترده‌تر دو جانبهٔ تجاری و اهداف تجاری ترکیه در نشست‌های چندجانبه می‌پردازد (Sonmez & others, 2007). بر همین اساس میزان حجم تجارت ترکیه با کشورهای مختلف در دو دههٔ اخیر نشان می‌دهد که نخست، حجم تجارت در مناطق مختلف رو به افزایش بوده است. دوم، این حجم در برخی مناطق با توجه به اهداف دیپلماسی اقتصادی حزب عدالت و توسعه بیشتر بوده است. بنابراین نخبگان حزب عدالت و توسعه به این تفکر دست یافته‌اند که برای رسیدن به قدرت منطقه‌ای باید دیپلماسی اقتصادی چندجانبه‌ای را با کنشگران پیرامونی به‌کار گیرند.

جدول ۳: افزایش حجم تجارت ترکیه با کشورهای مختلف جهان (بر مبنای میلیون دلار)

ترکیه	۲۰۰۰				۲۰۱۰				۲۰۲۰			
	صادرات	واردات	کل	درصد	صادرات	واردات	کل	درصد	صادرات	واردات	کل	درصد
اتحادیهٔ اروپا	۷/ ۶۰۰	۱۰/ ۰۴۹	۱۷/ ۶۴۹	./ ۴۷	۱۷/ ۴۵۸	۲۳/ ۳۲۱	۴۱/ ۷۷۹	./ ۴۸	۵۹/ ۲۰۱	۸۷/ ۴۴۸	۱۴۷/ ۶۴۹	./ ۳۸
آمریکا	۸۶۵	۲/ ۶۰۰	۳/ ۴۵۶	./ ۹	۳/ ۳۵۶	۳/ ۰۹۹	۶/ ۴۵۵	./ ۷	۵/ ۶۰۴	۱۴/ ۱۳۰	۱۹/ ۷۳۴	./ ۵
آسیای مرکزی	۷/ ۸۶۶	۲/ ۱۶۲	۴/ ۰۲۸	./ ۱۱	۳/ ۹۹۸	۷/ ۰۸	۱۱/ ۸۰۶	./ ۱۳	۳۹/ ۳۹۸	۵۳/ ۳۸۶	۹۲/ ۷۸۶	./ ۲۴
خاورمیانه	۲/ ۲۱۶	۳/ ۱۲۶	۵/ ۶۴۲	./ ۱۵	۳/ ۵۰۴	۲/ ۴۳۲	۵/ ۹۳۶	./ ۷	۴/ ۶۶۵	۲۲/ ۴۸۷	۶۷/ ۱۵۲	./ ۱۸
اسرائیل	۹۰	۹۷	۱۸۷	./ ./ ۵	۸۶۱	۵۴۴	۱/ ۴۰۵	./ ۲	۲/ ۳۳۰	۱/ ۱۷۰	۴/ ۰۴۰	./ ۱
حوزهٔ باسفیک	۷/ ۲۴۵	۴/ ۲۵۲	۵/ ۴۹۷	./ ۱۵	۴/ ۲۲۹	۵/ ۷۴۸	۹/ ۹۷۷	./ ۱۱	۸/ ۸۱۲	۲۳/ ۶۹۴	۳۲/ ۵۰۶	./ ۸
کرهٔ جنوبی	۱۹۱	۳۷۳	۵۶۴	./ ۲	۵۵	۹۰۰	۹۵۵	./ ۱	۵۲۸	۵/ ۶۶۰	۶/ ۱۸۸	./ ۶
چین	۱۴۷	۱۷۲	۳۱۹	./ ۱	۵۵	۹۰۰	۹۵۵	./ ۱	۵۲۸	۵/ ۶۶۰	۶/ ۱۸۸	./ ۲
آفریقا	۱۴۶	۲۳۳	۳۷۹	./ ۱	۴۳۰	۳۸۱	۸۱۱	./ ۱	۳/ ۹۱۳	۲/ ۶۱۳	۶/ ۵۲۶	./ ۲
دیگر	۱/ ۹۴۳	۲/ ۹۱۵	۴/ ۸۵۸	./ ۱۳	۵/ ۴۴۷	۱۰/ ۶۰۰	۱۶/ ۰۴۷	./ ۱۸	۱۶/ ۶۱۳	۳۹/ ۹۶۴	۵۶/ ۵۷۷	./ ۲
کل	۱۴/ ۷۱۵	۲۲/ ۸۷۱	۳۷/ ۵۸۶	./ ۱۰۰	۳۶/ ۰۵۹	۵۱/ ۵۵۴	۸۷/ ۶۱۳	./ ۱۰۰	۱۵۲/ ۴۶۹	۲۳۶/ ۵۴۵	۳۸۹/ ۰۱۴	./ ۱۰۰

Source: Turkish Statistical Institute (2020)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۹. سیاست سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی

علت اصلی توسعهٔ بیشتر کشورهای تازه صنعتی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی است و ترکیه نیز از آن بهره گرفته است. در این مورد، ترکیه علاقهٔ زیادی به افزایش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در قلمروی ملی و سرمایه‌گذاری اتباع خود در آن سوی مرزها نشان داده است. این کشور به‌منظور جذابیت بیشتر سرمایه‌گذاران خارجی، روی سازمانی حساب باز کرده است که مستقیماً مسئول همین کار است. «سازمان پشتیبانی و رشد سرمایه گذاری».[1] این سازمان در بسیاری از کشورهای «سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه»[2] و نیز در دیگر کشورهای با سرمایهٔ فراوان همچون کشورهای حاشیهٔ خلیج‌فارس، مشاوران فعال دارد و به‌واسطهٔ الگوی نولیبرالی که در پیش گرفته است، بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در داخل ترکیه اثر مثبت گذاشته است. بر این اساس، برای جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی معمولاً تلاش می‌شود فرصت‌های داخلی برجسته شوند و مقررات دست و پاگیر حذف شوند (Cagaptay, 2014) برای نمونه، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۱۹۹۹ از ۸۰۰ میلیون دلار به رکورد ۲۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ رسید (Ulgen, 2010).

در این زمینه، ابتکارهایی چون ایجاد «شورای عالی همکاری راهبردی» با چندین کشور همسایه و برقراری نظام تعرفهٔ ترجیحی با سرزمین‌های ناشناخته از آفریقا گرفته تا مشارکت بلندمدت اقتصادی و سیاسی با آمریکای لاتین و شرق آسیا، زمینهٔ جذب هرچه بیشتر سرمایه به‌سوی ترکیه را فراهم کرد. همین سیاست در مدت کوتاهی سبب شد تا خطوط هوایی ترکیه به ششمین شرکت هواپیمایی مسافربری در جهان تبدیل شود. بر این اساس، کسب‌وکار در ترکیه که به دو دستهٔ عمده «شرکت‌های بین‌المللی استانبول» و «ببرهای آناتولی» تقسیم می‌شوند رونق گرفت. اولی از نظر تاریخی ستون اقتصاد ترکیه بوده و تأثیر زیادی بر سیاست داشته است و دومی از یک سری شرکت‌های کوچک و متوسط واقع در قسمت آسیایی ترکیه تشکیل شده که به‌واسطهٔ همین جذب سرمایه‌های سرگردان خارجی از سال ۲۰۰۹ تقویت شده‌اند (Omidi, Ali and Armin Ghalamkari, 2019: 316).

1. Investment Support and Promotion Agency of Turkey (ISPAT)
2. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۱۰. سرمایه‌های تأثیرگذار در تحکیم سلطهٔ ترکیه در آسیای مرکزی

در زمان حکومت شوروی در آسیای مرکزی، ساختار اقتصادی و اجتماعی این منطقه انحصاری و وابسته بود و روابط اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به شدت ضعیف شده بود. در سال‌های پس از استقلال جمهوری‌های آسیای مرکزی از اتحاد شوروی، وضعیت اقتصادی آن‌ها به قدری آشفته بود که نیکولاشیمولیف، اقتصاددان شوروی معتقد بود این سیستم بدون کمک‌های بی‌بازگشت دوام نخواهد آورد. برنامه‌ریزی اقتصادی بسیار متمرکز اتحاد شوروی سبب شد تا این کشورها نتوانند نوآوری کنند و اقتصاد آن‌ها بر اساس نظریهٔ مارکسیستی به‌هم متصل شد و هر یک از این کشورها در یک زمینهٔ کشاورزی توسعه یافتند و در وضعیت اسفناکی از توسعهٔ صنعتی قرار گرفتند.

ترکیه می‌خواست با ارائهٔ حاکمیت خود به دور از بنیادگرایی اسلامی، چهره‌ای نمادین به این کشورها نشان دهد و از سوی دیگر از کمک‌های غرب بهره‌مند شود. از سال ۱۹۹۲، ترکیه به‌دنبال استفاده از کمک‌های سازمان‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد، سازمان همکاری اقتصادی (اکو) ناتو و منطقهٔ همکاری اقتصادی دریای سیاه بوده است و می‌خواهد در صورت لزوم به آن‌ها بپیوندد. ترکیه کنگرهٔ سالانهٔ رهبران کشورهای نواستقلال (به استثنای تاجیکستان) را با پیشنهادهای «بازار مشترک ترکیه» و ایجاد «بانک سرمایه‌گذاری واحد» و «بانک توسعه» برای مسلمانان آسیای مرکزی برگزار می‌کند و به‌دنبال فراهم‌کردن زمینه برای یکپارچگی اقتصادی این کشورها است(Zarghani and others, 2019).

۱۱. ایجاد تصویر مثبت

در سال‌های رونق اقتصادی ترکیه، اروپا و آمریکا از این کشور به‌عنوان نماد و الگوی توسعه برای کشورهای آسیای مرکزی یاد می‌کردند. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی ترکیه از ۱،۰۸۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۲ به ۱۰،۸۸۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۷ و ۱۹۳،۳ میلیارد دلار در سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۷ رسیده است (www.ticaret.gov.tr, 2018). تولید ناخالص داخلی ترکیه نیز از ۲۳۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۲ به ۸۵۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۷ رسیده است (World Bank, 2018)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

۱۲. نتیجه

توسعه فقط پیشران اقتصادی نمی‌خواهد، بلکه پیشران نهادی ممکن است در مواردی مهم‌تر از پیشران اقتصادی باشد، نظریه‌ای که اقتصاددانان نهادگرا ارائه می‌کنند. یکی از پیشران‌های نهادی، درپیش‌گرفتن سیاست خارجی و دیپلماسی اقتصادی هم‌سو با توسعه است. یکی از راهبردهای اساسی برای کشورها (به‌ویژه در حال توسعه) بهره‌گیری از ابزار و سیاست دولت توسعه‌گرا است که می‌تواند ریل پارادایم تحول صنعتی و توسعهٔ اقتصادی را با ارتباط بین اقتصاد داخلی و خارجی به حرکت درآورد و شکست بازار را کمینه کند. می‌توان مؤلفه‌های متعددی را برای دولت توسعه‌گرا معرفی کرد، ولی با درنظرگرفتن دو بخش داخلی و خارجی ترکیبی از متغیرها به‌دست می‌آید که بیشتر ماهیتی مرتبط با اقتصاد سیاسی دارند. در این زمینه، این شش مؤلفه به‌عنوان شاخص‌های پیونددهندهٔ اقتصاد داخلی و محیط خارجی مطرح شد: رشد تجارت مبتنی بر راهبرد توسعهٔ صادرات، سیاست جذب سرمایه‌گذاری خارجی و پیمان‌کاری خارجی، توافق‌های تجارت آزاد و ترجیحی، رابطهٔ هماهنگ با همه، تعامل مثبت با نهادهای اقتصادی بین‌المللی و ایجاد تصویر مثبت. دولت حزب عدالت و توسعه ترکیه این شاخص‌های را در دستور کار سیاست خارجی قرار داده است و بین آن‌ها و نهادهای داخلی (اعم از پارلمان و گروه‌های سیاسی و اقتصادی) تعامل برقرار می‌کند. دیپلماسی اقتصادی ترکیه در دوران حزب عدالت و توسعه، از دید تحلیلگران اقتصادی «عصر طلایی» اقتصاد ترکیه، نام‌گذاری شده است و نشان‌دهندهٔ توسعهٔ اقتصادی به‌نسبت مطلوب این کشور بوده است؛ زیرا شاخص‌های اقتصادی مانند افزایش نرخ رشد، کاهش تورم، کاهش نرخ بیکاری و افزایش سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی را نشان می‌دهد. حزب عدالت و توسعه توانست بین اقتصاد داخلی ترکیه و نهادها و سازمان‌های بین‌المللی تعامل ایجاد کند.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Refrences

1. Adli, Mohammad (2016) “How did the Turkish economy develop?” the news site of the Iranian Chamber of Commerce, Industries, Mines and Agriculture **[in Persian]**.
2. Akbari Karimabadi, Noureddin (2014) “Turkey's policy of prosperity in foreign relations”: Quarterly Journal of Strategic Studies of the Islamic World, Fifteenth Year, 57 **[in Persian]**.
3. Akbari, Noureddine (2008) “The rise of Islamists in Turkey and its impact on the country's relations with the Islamic Republic of Iran”: Journal of Political and International Approaches, No. 15 **[in Persian]**.
4. Alici, A. & Tur, O. (2003, September) “Foreign Direct Investment, Exports and Output Growth of Turkey”: Causality Analisis, Paper to be presented at the European Trade Study Group (ETSG), on: www.etsg.org/ETSG2003/paper/alici.
5. Altunisik, M. Benli & Tur, O. (2005) “Turkey: Challenges of Continuity and Change”: Middle East Technical University, N.33, P.158 – 161: 104324/9780203644126.
6. Anatolian News Agency (2017) “Investment and export of the two main elements of economic growth Turkey in 2017”
7. Bank, A & Karadag, R. (2012) “The Political Economy of Regional Power: Turkey under the AKP”: GIGA Working Paper: 204.
8. Bayne, Nicholas and Woolcock, Stephen (2013) “Economic Diplomacy”: The Oxford Handbook of Modern Diplomacy: 95.
9. Bergeijak, Peter A.G., Heijmans, Maaike and Melissen, Jan. (2011) “Economic Diplomacy: Economic & Political Perspectives”: Martinus Nijhoff Publisher, Leiden, Boston.
10. Bergeijk, Peter and Moons, Selwyn (2009) “Economic Diplomacy and Economic Security”.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

11. Berridge, G.and James, A. (2003) "A Dictionary of Diplomacy": 91.
12. Cagaptay, Soner (2014) "The Rise of Turkey: The Twenty-First Century's: First Muslim Power": Potomac Books publisher.
13. Davutoglu Ahmet (2010) "Turkish foreign policy and the EU in 2010": Turkish policy Quartey, volume 8, number 3.
14. Davutoglu, Ahmad (2012) "Strategic depth: Turkey's position in the international arena": Tehran: Amirkabir.
15. Deheshyar, Hossein (2016) "Trump and the centrality of economic and military capabilities in the field of foreign policy", Quarterly Journal of International Relations Research, Volume 1, Number 22, pp. 34-15.
16. Ebrahimi, Taleb (2010) "Explaining the relationship between Turkey and the United States and its impact on the national security of the Islamic Republic of Iran after 9/11": M.Sc. Thesis, University of Isfahan, Faculty of Administration and Economics **[in Persian]**.
17. Evriviades, Marios (1998) "Turkey's Role in United States Strategy during and after the Cold War": Mediterranean Quarterly.
18. Falahatpishe, Heshmatollah; Assadi, Behnam (2016) "Analysis of Iran's foreign policy, a study of the political and economic context of relations with Turkey and the new Iraq" **[in Persian]**.
19. Fallahpisheh, Heshmatollah, Vahid Sharbati and Mohammad Mehdi Mozaffari (2015) "Turkish Foreign Policy in the South Caucasus and the Interests of Iran and Russia": Quarterly Journal of Strategic Policy Research, Year 3, Issue 12 **[in Persian]**.
20. Fars News Agency (2011) "Development of Turkmenistan-Turkey relations; A reliable strategic and economic partner": on the website: http://www.iraneurasia.ir (visted on December 2020) **[in Persian]**.
21. Fuller, G. (1990) "The Emergence of Central Asia": Foreign Policy, N. º 78, spring, 49-67.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

22. Ghahramanpour, Rahman (2006) “Elite Identity Policies and Its Impact on Foreign Policy in the Middle East: A Case Study of Iran, Turkey, Egypt and the Zionist Regime”: PhD Thesis, Shahid Beheshti University, Faculty of Economics and Political Science **[in Persian]**.
23. Ghahramanpour, Rahman (2009) “Globalization and its Impact on Government-Society Relationship in Turkey”: Tehran, Shahid Beheshti University **[in Persian]**.
24. Gilpin, Robert (1987) “The Political Economy of International Relations”: Princeton University Press.
25. “Global connectedness spurs Turkey's economic growth”: https://www.africanews.com/2021/05/20/global-connectedness-spurs-turkey-s-economic-growth// (visited on 27 June 2021)
26. Gohari Moghadam, Abouzar & Madadlou Ramin (2016) “The Roots of Ottomanism in Turkish Foreign Policy (2002-2015)”: Quartery of Strategic Studies, No. 17: 121-143 **[in Persian]**.
27. International Strategic Research Organization (2012) "Turkey-Tajikistan Relations: Limited to Bilateral Visits": available at: www.usak.org.tr.
28. Islamic Republic News Agency (IRNA) (2008), news code 80013190.
29. Kardas, S. (2010) “Turkey: Redrawing the Middle East Map or Building Sandcastles?”: Middle East Policy,17, on :
30. https://doi.org/10.1111/j.145-4967.2010.00430.x. (visted on December 2020) **[in Persian]**.
31. Karimian, Alireza and Jahangir Karami (2019) “Turkish Eurasian Policy: Benefits and Achievements”: Quarterly Journal of International Relations Research, Volume IX, Issue 2, Issue 32 **[in Persian]**.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

32. Kishan, S. Rana (2013) “Economic diplomacy: what might best serve a developing country?”: International Journal of Diplomacy and Economy: 233
33. Koozegar Kalji (2010) “Establishment of NATO Missile Defense System in Turkey”: Reasons and Consequences, Strategic Report 336, Strategic Research Center, Deputy Foreign Policy Research **[in Persian]**.
34. Koulaei, Elaheh; Goddess; Zaraat Peima, Javad (2009) “China's energy security and its view of the Central Asian region”, Journal of Public Law Research “Kyrgyzstan / Ankara's attempt to provide a model of government to Bishkek” taken from: http://www.iraneurasia.ir (visted on December 2020) **[in Persian]**.
35. Ministry of Trade (2018), Republic of Turkey: www.trade.gov.tr. (visted on December 2020)
36. Moons, Selwyn and Bergeijk, Peter (2013) ”A meta-analysis of economic diplomacy and its effect on international economic flows”
37. Moons, Selwyn J. V. and van Bergeijk, Peter A. G. (2016) “Does Economic Diplomacy Work? A Meta-analysis of Its Impact on Trade and Investment”.
38. Oglu, Ahmad Davood (2011) “Turkish Foreign Policy and Central Asian Strategies”, Quarterly Journal of Middle East Studies.
39. Okano-Heijmans, Maaike (2011) “Conceptualizing Economic Diplomacy: The Crossroads of International Relations, Economics, IPE and Diplomatic Studies”: The Hague Journal of Diplomacy, 6:17.
40. Omidi, Ali and Armin Ghalamkari (1398) “Analysis of the Relationship between Developmentalist Foreign Policy and Turkish Economic Development (2002-2017) **[in Persian]**.
41. Onis, Z. (2012) “The Triumph of Conservative Globalism: The

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Political Economy of the AKP Era": Turkish Studies, 13 (2).

42. Online Economy (2018) "Turkey attracted 21 billion dollars of foreign capital": view date: 10/4/1399 **[in Persian]**.
43. Ostovar, Majid, Seyed Mehdi Moradi and Mojtaba Ostovar (2016) "The Role of Symbolic Power in Foreign Relations between Turkey and Central Asia": International Political Economy Studies, Razi University, Volume 3, Number 1 **[in Persian]**.
44. Pigman, Geoffrey Allen (2005) "Making Room at the Negotiating Table: The Growth of Diplomacy between Nation-State Governments and Non-State Economic Entities"
45. Rahimi Omid and Heydari Ali, "How Iran and Turkey Compete in Central Asian Trade", February 25, 2020, Available at:
46. https://thediplomat.com/2020/02/how-iran-and-turkey-complete-in-central-asian-trade/ **[in Persian]**.
47. Republic of Turkey, Ministry of Economy (2012): https://www.economy.gov.tr.
48. Republic of Turkey, Ministry of Foreign Affair (2017): http://www.mfa.gov.tr/turkeys-energystrategy.en.mfa. (visted on December 2020)
49. Republic of Turkey, Ministry of Trade, Economic Outlook (2018): www.ticaret.gov.ir (visted on December 2020)
50. Republic of Turkey, Ministry of Trade, Economic Outlook (2018): www.ticaret.gov.ir. (visted on December 2020)
51. Reynolds, Michael A. (2012) "Echoes of Empire: Turkey's Crisis of Kemalism and the Search for an Alternative Foreign Policy": The Saban Centre for Meddle East Studies, Brookings Institution.
52. Rosecrance, Richard. (1986) "The Rise of the Trading State: Commerce and Conquest in the Modern World": New York: Basic Books.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

53. Sonmez, Y., Scott, M. & Jonathan, P. (2007) "Turkey and Its Preferential Trade Agreements (PTAs)": Paper prepared for the 10th Global Economic Analysis Conference, Assessing the Foundations of Global Economic Analysis, Purdue University, West Lafayette, IN, USA.
54. World Bank (2019B), at: https://www.google.com/publicdata
55. Talebi Arani Ruhollah and Noureddin Akbari Karimabadi (2015) "A Comparative Study of Turkish Foreign Policy in the Second and Third Periods of the Justice and Development Party Towards Syria (2002-2005)": Quarterly Journal of Regional Studies **[in Persian]**.
56. Thucydides (2009) "The Peloponnesian War": New York, Oxford University Press: Xiv.
57. Today's Zaman (2011), "Turkey-Uzbekistan relations on the 20th anniversary of Uzbekistan's independence": available at: http://www.todayszaman.com. (Visited on December 2020)
58. TUIK-Turkish Statistical Institute (2013) at: http://www.turkstat.gov.tr (visited on December 2020)
59. Ulgen, F. (2010) "Crise Systemique et Regulation Financiere": MPRA, 35466.
60. Vali Gholizadeh, Ali (2011) "Turkey-Kazakhstan relations in the direction of strategic cooperation": Center for Middle East Studies, taken from the site: http://fa.merc.ir/default.aspx?tabid=127&ArticleId=1690 (visited on December 2020)
61. Van Bergeijk, Peter (2009) "Economic Diplomacy and the Geography of International Trade": Cheltenham, Edward Elgar.
62. World Bank (2018): www.worldbank.org/en/country/turkey/GDP Growth.
63. World Bank Report (2017), World Development Indicators on: http://

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=2&series=SI.DST.04TH.20&country=TUR. (visited on December 2020)

64. World Top Exports. (2018) "Turkey's Top Trading Partners" http://www.worldstopexports.com/turkeys-top-import-partners/ (visted on December 2020)
65. Yavuz, M.H (2003) "Islamic Political Identity in Turkey": Oxford University Press.
66. Zarghani, Seyed Hadi, Raheleh Ahmadi and Seyed Zahra Mousavi (1398) "Comparative comparison of economic activities of Iran and Turkey in Central Asia": Quarterly Journal of Southwest Asia Studies, Second Year, No. 6 **[in Persian]**.
67. Zeraat Peima, Javad and Shater Heydar Tehrani, Nasim (2009) "The Geoeconomic Importance of the Caucasus for Turkey: Benefits, Strategies and Achievements": Iran-Eurasia Developments Quarterly, No **[in Persian]**.
68. https://www.dailysabah.com/politics/elections/turkeys-ak-party-celebrates-18th-year-in-power (visted on December 2020)
69. http://otaghiranonline.ir/news/1942 (visited on December 2020)
70. http://www.eghtesadonline.com/fa/tiny/news-294133 (visted on December 2020)
71. https://ed.mfa.ir/portal/newsview30822/ (visited on December 2020)
72. https://www.aa.com.tr/fa/2017/1102912 (visited on December 2020)
73. https://www.britannica.com/topic/Justice-and-Development-Party-political-party-Turkey (visted on December 2020)
74. https://www.dfat.gov.au/trade/engage/economic-diplomacy/Pages/five-pillars-of-the-economic-and-commercial-diplomacy-agenda (visted on December 2020)
75. OCE, 2020, Available at:

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

76. https://oec.world/en/profile/bilateral-country/tur/partner/tkm
77. OCE, 2020, Available at:
78. https://oec.world/en/profile/bilateral-country/tur/partner/kaz
79. OCE, 2020, Available at:
80. https://oec.world/en/profile/country/tur

Archive of SID.ir